

УДК 316

DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i35.1097>**О. А. Хомерікі**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3702-0390>*доктор соціологічних наук, професор,
завідувачка кафедри соціології та політології
Національного авіаційного університету***Ю. І. Яковенко**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6006-8651>*заслужений працівник освіти України,
доктор соціологічних наук, професор,
професор кафедри соціології та політології
Національного авіаційного університету*

Все, що не прогресує, має деградувати.

*Ед. Гіббон (1737–1794),**автор «Історії занепаду та руйнування Римської імперії»*

ОГЛЯД ПЕРЕДУМОВ РОЗБУДОВИ В УКРАЇНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ СОЦІОЛОГІЇ

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Рішення позачергового з'їзду Соціологічної асоціації України (САУ) від 20.11.2021 р. розпочати власну саморефлексію задля розробки стратегії розвитку соціології в Україні стало подією року для цієї фахової спільноти. Впродовж 2021 р. з ініціативи членів САУ, в т. ч. працівників кафедри соціології та політології (далі – КСП) Національного авіаційного університету (далі – НАУ) в життєдіяльності САУ сталася низка науково-організаційних подій, що за своїми наслідками здатні послугувати чинниками осмислення, по-перше, розвитку соціології як дисципліни наукової і освітньої в Україні та, по-друге, подальшого розвитку в Україні громадянського суспільства, державотворення, наукознавства та нарешті нашої фахової спільноти.

Отже, 14 травня під орудою О.А. Хомерікі було проведено круглий стіл в НАУ за онлайн участю президента САУ Бакірова В.С., присвячений 20-й річниці оприлюднення Указу Президента України «Про розвиток соціологічної науки» (далі – Указ). Було обговорено перспективи подальшого розвитку соціологічної науки та створення в структурі САУ науково-дослідного комітету з питань соціології соціології в Україні (далі – НДК ССУ) як можливого інструменту осмислення шляхів очікуваного розвитку. Ще на початку 2021 р. були запропоновані Яковенком Ю.І. думки з цього приводу в провідному соціологічному виданні України «Соціологія: теорія, методи, маркетинг» [1]. 30 червня Правлінням САУ було ухвалено створення в структурі САУ НДК ССУ, а також Поло-

ження про НДК ССУ та склад бюро на чолі із Яковенком Ю.І. (вчений секретар доцент КСП НАУ Ніколаєнко В.Л.)

28–29 жовтня відбувся IV Конгрес САУ «Трансформація соціальних інститутів в інформаційному суспільстві» (див. [2]), де окреслено чергові важливі наукові і практичні завдання соціологів України та прийнято засадничі пропозиції для Резолюції Конгресу, спираючись на статутну мету САУ: п. 2.1. «сприяння розвитку соціології в Україні, методологічному та методичному забезпеченню соціологічних розробок, захисту законних інтересів соціологів України – членів Асоціації, підвищенню ними професійного рівня та кваліфікації». 20 листопада відбувся позачерговий з'їзд САУ, рішенням якого ухвалено зміни до Статуту САУ та доручення Правлінню САУ підготувати пропозиції щодо складу робочої групи (далі – РГРСПСУ) стосовно розробки стратегії розвитку соціології в Україні. В Інституті соціології НАУ 10 грудня проведено засідання Правління САУ, де було ухвалено склад цієї групи. Її членам запропоновано підготувати пропозиції щодо окреслення першочергових завдань у справі розробки згаданої стратегії.

Окреслимо наукову проблему даної статті у формі питання (про обґрунтування саме цієї форми див. [4]), не деталізуючи загальновідомий хоч би з матеріалів опитування населення та провідних експертів (див. [3]) зміст актуальних соціальних проблем сучасного українського суспільства та їх зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями САУ. Згідно з принципом невизначеності Гейзенберга – неможливо

одночасно знати як точне становище, так і точну швидкість об'єкта дослідження у квантовій фізиці. Цей принцип, як метафора застосовують скрізь, зокрема і в соціологічних текстах. Наукова проблема статті стосується суперечностей щодо обґрунтування важливості певного аспекту професійної діяльності соціологів, як домінуючого. Якщо аспекти професійної діяльності соціологів, що вже вивчені зусиллями фахівців, є суперечливими (вартість чи якість?, швидко чи репрезентативно?, теоретично виважено чи прагматично спрямовано? тощо), то сутність проблеми у формі питання у нас таке. Які саме аспекти мають бути обґрунтовані як першочергові задля для їх урахування у справі розбудови стратегії розвитку соціології в Україні? Відповідь на це питання слід шукати в контексті розуміння перманентного протиставлення інтересів як поміж теоретиками та практиками, так і поміж науковцями та політиками або іншими споживачами їх продукту. У першій ситуації теоретики прагнуть до створення узагальнюючих моделей об'єкта всупереч практикам чекають на технології і методики емпіричної роботи з об'єктом. В другій ситуації науковці прагнуть отримати нове достовірне знання про об'єкт всупереч споживачам їх продукту, які очікують на конкретні комунікативні технології впливу на експертів, що оцінюють діяльність політиків завдяки їх нібито ефективній роботі з об'єктом на підставі зрозумілих для споживачів теоретичних моделей.

Аналіз досліджень і публікацій, на які спираються автори. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Майже півсотні років тому в Україні фронт легальних соціологічних досліджень почав офіційно складатися, бо в 1968 р. в Києві за згодою КПУ та уряду України було проведено установчі збори Українського відділення Радянської соціологічної асоціації (РСА). Це сталося на двадцятому році існування Міжнародної соціологічної асоціації (далі – МСА), що була створена у вересні 1949 р. та через десять років після створення РСА, згідно з Постановою ЦК КПРС, внаслідок якого прийнято відповідну Постанову Президії АН СРСР від 13.06.1958. Наприкінці 80-х років ХХ ст. в перебігу так званої перебудови М. Горбачова, зокрема, пошуку нового суспільного мислення, соціологія в СРСР зробила крок вперед, бо де факто ставала невід'ємною частиною соціального організму країни оскільки були нарешті утворені соціологічні підрозділи у відділеннях і центрах Академії наук СРСР. Інститут соціологічних досліджень став у 1988 р. Інститутом соціології, що було зафіксовано в постанові секретаріату ЦК КПРС «Про підвищення ролі марксистсько-ленінської соціології в рішеннях вузлових проблем радянського суспільства». Май-

же всі міністерства та відомства, більшість обкомів (крайкомів) КПРС мали в тій чи іншій формі, прямо або опосередковано соціологічні підрозділи. Відбулася організація у країні соціологічного навчання на базі вечірніх університетів марксизму-ленізму де були утворено факультети, на яких навчали основ методики та техніки проведення соціологічних досліджень та використання їх результатів у роботі з людьми. Спонтанний розвиток соціологічної освіти було інституційно підкріплено відкриттям перших факультетів соціології – у Московському та Ленінградському державних університетах, згодом у Харкові, Києві та Мінську. Вже у пострадянських країнах посилили фахову підготовку соціологів через численні гібридні кафедри, хоч на ті роки вони мали як спадщину викладачів з наукового комунізму та історичного матеріалізму.

В Україні радикальний імпульс розвитку мав статися у ХХІ ст. завдяки згаданому вище Указу, внаслідок якого, зокрема, в липні 2001 р. Президія ВАК України ухвалила нову спеціальність для захистів дисертацій із соціології – «спеціальні та галузеві соціології». У статті Резнік В. «Соціологічна наукова спільнота в Україні після 1990 р.: фахова структура, соціальна інфраструктура та тенденції відтворення» (див. [5]) доведено, що ця ухвала виправдала сподівання САУ на широке розгортання соціологічної тематики дисертаційних досліджень. В Україні з осені 2019 р. почалося чергове оновлення складу влади в усіх її гілках, що спонукало громадськість до різноформатного обговорення тематики відповідальності виконавців всіх типів людської діяльності. Звісно, обговорення відповідальності соціологів за свою діяльність не стала виключенням. Тому наразі увага НДК ССУ зосереджена на науковому дослідженні цієї риси завдяки матеріалам соціології професій, соціології науки, соціології вікових груп, соціології соціології та іншим дисциплінам поведінкознавчої галузі тощо. Пошук огляду становлення соціології професій призвів до обрання нами як базової статті В.А. Мансурова, О.В. Юрченко «Соціологія професійних груп: історія становлення та перспективи», бо ще в 2013 р. її автори запропонували не тільки огляд становлення такого роду соціології, а було стверджено думки про перспективність за умов ринкової економіки поєднання вітчизняних та західних теоретичних підходів для вивчення статусу професійних груп сьогодення. Їх виклад зробимо реферативно, вибірково цитуючи матеріали з їх огляду відповідних за темою джерел. Наприклад, виявлено такі тенденції (див.: [6, с. 96–99]).

По-перше, на зміну НЕП 20-х років ХХ ст. прийшла індустріалізація та форсований розвиток промисловості. Ретельна до дрібниць наукова організація праці та психотехніка виявилися над-

мірно затратними на підприємствах, де зростання продуктивності праці стали досягти жорсткою дисципліною та ідеологічними методами управління, домагаючись цього зростання усюди за рахунок залучення екстенсивних факторів зростання виходячи з так званої політичної доцільності на шкоду розвитку завдяки факторам науково обґрунтованим.

По-друге, у середині 1930-х років у країні пройшла хвиля політичних репресій, компетентні органи не оминула увагою соціологів та психотехніків (про це писали С. Кравченко, В. Щербина у 1998 р.). Лише у 1960-80-ті рр., відомі як роки хрущовської відлиги, відбулося відродження інтересу до вивчення професійних груп. Соціологи стали відзначати необхідність подальшого розвитку уявлень про сутність поняття «професія» та явища ним відображеним таким способом, що соціальні характеристики професіоналів мають бути розглянуті, відповідно до методологічного принципу додатковості, поряд з описами їх робочих місць та трудового процесу. Тому В. Подмарков в 1972 р. зазначав, що статистичні визначення С. Струмліна погано піддаються операціоналізації і на професії необхідний соціологічний погляд. Стали також з'являтися статті, у яких вказували на те, що дослідники переоцінили технічні та технологічні фактори, що впливають на формування професійної та класової структури. Тому критики стали вказувати на неспроможність ідеї соціальної однорідності радянського суспільства.

По-третє, наприкінці 1980-х років стало очевидним спочатку падіння престижу інженерної справи, а потім взагалі настала депрофесіоналізація інженерів як професійної групи [Криштановская, 1989]. Економічна криза, дефіцит, якісних товарів та послуг призвела до статусної інфляції інших масових професій інтелігенції. Ідеали кодексу будівельника комунізму поступово виходять із моди у контексті кооперативного руху та нав'язування правил ринкової економіки. Хоча перше місце серед престижних професій, як і раніше, займають професії, які вимагають вищої освіти, але вже менша кількість випускників шкіл прагнула придбати ці професії. Другим місцем за престижністю (іноді і першим були професії з очевидним для мас доступом до дефіциту) часто за привабливістю наділяли професії обслуговуючої праці. З початку 1960-х і на початок 1980-х рр. найвище зростання оцінок престижності зазнала професія продавця. Заповітною мрією випускників масових (не спеціалізованих) шкіл у провінції стають торгові технікуми.

По-четверте, у західній соціології престиж професії найчастіше розглядався у межах концепцій соціальної стратифікації. Соціологи у 1970 р. В. Шубкін та В. Чередниченко торкалися престижу професії в контексті соціального самовизначення молоді та її професійного вибору. Однак

у дослідженнях престижу професії з ідеологічних причин два значних виміри соціального статусу практично повністю випадали з соціологічного аналізу: йдеться про владні та економічні ресурси професійних груп інтелігенції. Відповідно до панівної ідеології, радянське суспільство визначалося компетентними фахівцями як суспільство горизонтальної ієрархії, тобто як суспільство, в якому всі професійні групи соціально рівні. У західних стратифікаційних дослідженнях у першу чергу йшлося про нерівні ресурси різних професійних груп, які конвертуються в нерівні можливості. Радянські соціологи, наприклад, В. Шкаратан могли писати тільки про нерівні ресурси, такі як зміст і функції праці; специфіка перебігу трудової діяльності; структура та послідовність трудових операцій; рівень творчих здібностей; самоорганізація праці (управління, виконання). При цьому відмінності в спектрі можливостей, обсяг соціально-економічних винагород не підлягали обговоренню навіть для академіка АН СРСР Т. Заславської.

Проте саме обсяг соціально-економічних винагород за здійснення професійної діяльності постали в центр соціологічного дискурсу за умов трансформації пострадянських країн, що йшли за ринковими засадами всіх сфер суспільної життя пострадянських країн, в першу чергу справи розгляду статусу професій у межах життєвого циклу існування кожної, бо все завжди має початок і кінець. Тільки тривалість циклу різна.

Оскільки на завершення свого огляду Мансуров і Юрченко встановили (див.: [6, с. 101–102]), що соціологам для адекватного розуміння оцінювання населенням статусу професій з приходом ринкової економіки необхідно розглядати вітчизняні та західні теоретичні підходи, то звернемо увагу на взаємодоповнюючі аспекти соціології професій аналізу соціального статусу професійних груп інтелігенції. У західній соціології працівників інтелектуальної праці вважають як корпоративних акторів, здатних монополізувати ринкові переваги на користь, у тих функціонування соціальних інститутів, які забезпечують нормативний соціальний порядок. Професіоналів оцінюють як «групу інтересів», яка закриває доступ стороннім, звичайним низько статусним професійним групам до певних ринкових переваг та соціальних благ, бо їм властиво на рівних із державою включатися в процес управління тією чи іншою галуззю. Комбінація підходів може дозволити розглянути як альтруїстичні, і своєкорисливі інтереси сучасних фахівців у здійсненні ними соціально значимої діяльності. У 1990 році, на XII Всесвітньому конгресі соціологів у Мадриді на тему «Соціологія для єдиного світу: єдність і різноманітність» було створено робочу групу «соціологія професійних груп» (sociology of professional groups). У ролі об'єкта дослідження було заявлено як елітні,

а й будь-якого заняття людей, дослідження яких рекомендувалося проводити з урахуванням різноманіття соціально-історичних умов становлення та розвитку професійних груп у різних країнах. У фокусі уваги вже з того року опинилися лікарі, юристи, менеджери, бізнесмени, поліцейські, фахівці нетрадиційної медицини, також здатні монополізувати ринкові переваги на власну користь.

Оскільки немає жодних підстав вважати, що самі соціологи мають складати виключення у наведеному вище списку, то очевидно, що далі текст цієї статті присвячуємо виділенню соціологів, як професійної групи, для виявлення умов їх успішної подальшої діяльності, або навпаки – деградації. Справді, оцінити вектор (прогрес чи регрес) змін щодо популярності професії «соціолог» можна, якщо звернемося до матеріалів щодо популярності спеціальностей у перебігу вступної кампанії 2021 р. до ЗВО України для отримання ступеня бакалавр (див. [7]). «За даними державного підприємства «Інфоресурс», станом на 09:00 21 липня під час вступної кампанії через сайт vstup.edbo.gov.ua на основі повного загального середнього освіти створено 190 тис. 777 електронних кабінетів та подано 886 тис. 164 електронних заяв. Це на 3% е-кабінетів та на 18% е-заяв більше, ніж за аналогічний період минулого року. Збільшення зумовлене тим, що цього року кількість випускників закладів повного загального середнього освіти на 4,8% більше, ніж у 2020 році. Майбутні бакалаври на основі повного загального середнього освіти обирають такі спеціальності, за кількістю поданих заяв: філологія – 59 202; право – 58 824; менеджмент – 49 929; комп'ютерні науки – 47 172; Середнє освіта – 34 993; Журналістика – 34 726; Інженерія програмного забезпечення – 33 676; психологія – 31 362; маркетинг – 28 847; економіка – 28 128». До «десятки» спеціальність «соціологія» не потрапила.

Про популярність спеціальності «соціологія» в абітурієнтів Росії можна дізнатись зі статті Попова О.О. «Майбутня професія соціолога: очікування абітурієнтів» [8]. Він пише: «Складнощі розвитку вищої освіти відбиваються на кожному напрямі підготовки у вузі; найпомітнішою тенденцією останніх років є перерозподіл бюджетних місць у бакалавріаті та магістратурі між напрямками соціогуманітарного та природничо профілів на користь останнього. Водночас бажаючих вступити на місця соціогуманітарних напрямів підготовки ще чимало, згідно з рейтингом порталу «Моя освіта», складеним на основі пошукових запитів користувачів у 2019 році. У першій десятці інтересів переважають саме напрями цього профілю: лідирує «державне та муніципальне управління», а соціологія – на 22 місці» [8, с. 46–47].

Основна відповідь Попова на питання, винесене в заголовок його статті, полягає в тому, що су-

часні випускники шкіл, на відміну від минулого покоління, більш усвідомлено стали ставитися до вибору соціології як своєї майбутньої професії, вони усвідомлюють, що весь світ розвивається за умов жорстких професійних компетенцій. Соціологія в цілому відповідає цим трендам, бо в абітурієнтів ще не втрачено деяке «романтизування» професії соціолога, вони відгукуються про неї як загадкову і навіть елітну, але при цьому зберігають прагматизм: знають, що їм дасть соціологія. Позитивним зрушенням у розумінні сенсу «бути соціологом» у наші дні слід зазначити ту обставину, що незважаючи на гонитву за роботодавцем і наклеювання на сучасну освіту ярлика орієнтації на потреби ринку праці, частина абітурієнтів не втратила уявлень про те, що їм необхідно

Матеріали Попова вважаємо лише сегментом в процесі осмислення соціології в радянські та пострадянські роки, бо більш стратегічний висновок впливає з праць Б.З. Докторова. Він, живучи з 2004 р. в США, зважився вивчення історії повоєнної російської соціології. У 2021 р. в інтерв'ю для «Соціологічного журналу» (див.[9]) він згадав, що у 2008 р. ввів науковий обіг термін «покоління соціологів». Це надало йому спрямованість порівняльного аналізу біографій соціологів Росії радянського та пострадянського періодів і на цій основі став осмислювати співтовариство та історію науки як зміну поколінь соціологів. Пізніше в нього виникла ідея пошуку домінантної функції покоління соціологів, тобто головної ролі, яку відіграє конкретне покоління на сцені дій всього соціологічного співтовариства. Функція покоління – це сукупність того, що, згідно з викликом часу суспільством наказано зробити конкретній професійно-віковій когорті для вирішення проблем, виявлених попередніми поколіннями, а також завдань для нових професійних когорт на шляху пошуку відповідей на нові соціальні та власне наукові виклики часу. Функція покоління багато в чому визначена як поточним станом, так і динамікою соціальної реальності, і, таким чином, вона еволюціонує в просторі макроісторії, тобто зовнішнього часу. Але одночасно функція покоління розвивається у внутрішньо-науковому часі. Докторов створив таблицю, що фіксує зв'язок кожного покоління із властивою йому домінантною функцією соціологічної діяльності.

У табл. 1 поколінню призначена тривалість у 12 років, молодші показали, на думку Докторова, себе істотно відмінними від старших; особливо це помітно у період, коли молодші входять у науку. У старших виявлено багато рис попередньої генерації, у молодших – наступної. Аналогічна картина з функціями поколінь, що визначені всім розвитком соціології, і в явному чи латентному стані їх спостерігаємо в діяльності якщо не всіх поколінь, то принаймні сусідніх, але домінантни-

ми вони, швидше за все, є для одного покоління. Нові домінантні функції викристалізуються, позначаються, стають вагомими лише до середини періоду активної діяльності нового покоління. Це означає, що назва домінантної функції VII покоління може уточнитися або змінитися, а ім'я VIII когорти поки що просто рано закріплювати. Багато що залежить від характеру розвитку російського суспільства та російської соціології у найближчі роки. (див. [9, с. 136–138]).

Модернізуємо таблицю 1 в таблицю 2 задля зосередження уваги на актуалізованих наразі у 2022 р. поколіннях соціологів, яких мабуть, зацікавлять засади розбудови стратегії розвитку соціології в Україні.

Для продовження повторимо тезу Оскільки за думкою Докторово: «нові домінантні функції викристалізуються, позначаються, стають вагомими лише до середини періоду активної діяльності нового покоління», а медіанний вік восьмого покоління, яке поки перебуває (за Докторовим) у стадії формування, становить 21 рік, то особи віком 16, можливо, 17–18 років ще обмірковують привабливість спеціальностей для здійснення професійної та життєвої кар'єри. Але особи в цьо-

му поколінні старшого віку 22–24 років, можливо 25–27, вже практично вирішують питання про своє місце та роль в соціальній структурі, а тому їх інтереси має заторкнути стратегія розвитку соціології і в Україні, якщо вони міркують працювати за цією спеціальністю, маючи відповідний документ про вищу освіту чи ні.

Метою статті є обґрунтування того, що в контексті євроінтеграційних прагнень України місце тароль корпоративної культури вітчизняних соціологів не повинна мати асоціальний характер. Частину її носіїв слід вважати диверсифікованими на завзятих місіонерів-волонтерів чи агресивних циніків. Останнє можливе, згідно із правилами В. Парето щодо досягнення рівноважного стану системи, завдяки оптимізації цільових функцій (у споживача – максимізація корисності, у виробника – максимізація прибутку).

Виклад основного матеріалу. Найближчі роки очікують людство не тільки у майбутньому, бо вже мали місце у нещодавньому минулому. Для їх адекватного розуміння в XXI ст. застосовують інноваційну теорію травми, що же була використана соціологами для дослідження змін, що настали після розпаду Радянського Союзу. П. Штомпка

Таблиця 1

**Часовий інтервал народження представників кожного покоління,
його соціально-хронологічна назва та відповідна домінантна функція**

№	Роки народження	Соціально-хронологічна назва покоління	Домінантна функція
I	1923–1934*	«Шістдесятники» (перша хвиля)	Конституювання соціології як самостійної науки
II	1920–1934*	«Шістдесятники» (друга хвиля)	Розширення предметного поля досліджень
III	1935–1946	Воєнне покоління	Розвиток емпіричних методів
IV	1947–1958	Повоєнне	Збереження досягнутого, випробування нового
V	1959–1970	Після відлиги	Збагачення парадигматики та методології
VI	1971–1982	Передперебудовні роки та застій	Визначення характеру пострадянської соціології
VII	1983–1994	Покоління перебудови	Входження до глобальної соціологічної спільноти
VIII	1995–2006	Перше покоління пострадянської Росії	Поки що перебуває у стадії формування
IX	2007–2018	Епоха В.В. Путіна	На різних фазах пошуку себе

* Те, що роки народження соціологів I та II поколінь укладено в одному часовому інтервалі, у рамках концепції названо: «один вік – два покоління».

Таблиця 2

**Часовий інтервал народження представників кожного актуального наразі покоління
та його віковий інтервал у 2022 році, домінантна функція**

№	Роки народження	Віковий інтервал покоління у 2022 році	Домінантна функція
IV	1947–1958	Покоління повоєнне: 64–75	Збереження досягнутого, випробування нового
V	1959–1970	Покоління після відлиги: 52–63	Збагачення парадигматики та методології
VI	1971–1982	Покоління років передперебудовних: 40–51	Визначення характеру пострадянської соціології
VII	1983–1994	Покоління перебудовних років: 28–39	Входження до глобальної соціологічної спільноти
VIII	1995–2006	Покоління пострадянське: 16–27	Поки що за умов настання ринкової економіки домінантна функція перебуває у стадії формування

першим використав модель соціально-культурної травми для дослідження наслідків трансформації в Польщі. За допомогою теорії травми він намагався показати психосоціальні наслідки трансформації спільнот, в тому числі і фахових [10]. Завдяки її застосуванню було можливо вхопити емоції соціуму та аналіз їх впливу на суспільство., як це показали моделі травми, що розробляли П. Штомпка, П. Длугош, П. Абботт, А. Айлі та інші та може добре підходити для аналізу пострадянського суспільства. Через 20 років С.О. Кравченко узагальнить створені за ці роки соціологічні теорії травми [11]. Особливу увагу він звертав на теорію травми Ж.Т. Тощенко [12], що доводить особливу модальність розвитку російського суспільства. З її допомогою він здійснив переоцінку традиційних критеріїв прогресу країн, що раніше визначаються як «розвинені», «розвиваються», «наздоганяючі», «відстаючі», оскільки критерії не враховують травматичні риси «нестабільних держав» і те, що їх реалії та тенденції розвитку не збігаються ні з еволюційною, ні з революційною модальністю [11, с. 60–61].

Ж.Т. Тощенко в анотації до статті «Общества травмы и их характеристика» пише: «Розвиток цивілізації на сучасному етапі зіткнувся з феноменом, ще слабо вивченим та маловідомим, який ми називаємо суспільством травми. Справа в тому, що у світі відбуваються значні, значущі та знакові події, які неможливо визначити та кваліфікувати в колишніх поняттях – «еволюція» і «революція», що описують і відображають зміни, що відбуваються. В даний час існує 53 держави, які, за даними Світового банку, протягом тривалого періоду перебували або перебувають у стані хаотичного, незбалансованого та турбулентного розвитку. До суспільства травми відносять країни, які тривалий час стагнуть у своєму розвитку або перебувають у стані рецесії, втрачають раніше досягнуті рубежі. Особлива увага приділяється Росії, яку, на думку автора, можна віднести до травмованих суспільств, оскільки у своєму розвитку, відкинувши соціалістичне минуле, вона не досягла тих рубежів, з яких починала свій шлях. У той самий час здійснювані вже понад чверть століття перетворення утворюють мозаїку, у якій важко/неможливо розрізнити як еволюційні, і революційні тенденції. У цьому дається аналіз тих перешкод, які подолані реалізації справді демократичного, ефективно функціонуючого суспільства» [12, с. 30–31].

Звісно, мета Статуту САУ про неперервне підвищення професійного рівня та кваліфікації соціологів є справою перманентною, але часом у будь-якій справі виникає певна акцентуація. Ми її артикулюємо на підставі останніх публікацій О. Безрукової та її послідовників [13–14], які в останні роки зосередили фокус своєї уваги

на такій перепоні суспільного розвитку як асоціальна корпоративна культура. Наприклад, «... процеси трансформації корпоративної культури в соціально-економічних утвореннях транзитивних суспільств не набули необхідної динаміки та залишаються невизначеними з боку соціологічної науки, хоча значущість соціальних умов, принципів і механізмів формування, відтворення та перетворення корпоративної культури, а також трансформації корпоративної взаємодії суб'єктів соціально-економічного життя українського соціуму хоч не викликають жодних сумнівів, але потребують наукового осмислення відповіді на питання використання корпоративної культури як засобу продуктивності управлінської та підприємницької діяльності, а також у перебігу вироблення й реалізації культурних стратегій господарських організацій, функціонуючих в умовах трансформаційного суспільства» [14, с. 14].

Якщо не все гаразд в справі використання корпоративної культури як засобу підвищення рівня продуктивності управлінської та підприємницької діяльності, що обговорюють останні три десятиліття, то ситуація щодо справи осмислення і використання корпоративної культури соціологів як засобу підвищення рівня продуктивності їх наукової та освітянської діяльності аж ніяк нема підстав вважати найкращою. Ця обставина впливає на громадську думку та надає відповідні негативні наслідки сьогодення при вступних кампаніях задля навчання із спеціальності «соціологія» говорив. Це відомо в кожному ЗВО, де навчають на соціолога, а Президент САУ Бакіров В.С. 29 жовтня 2021 р. узагальним на панельній дискусії в перебігу IV Конгресу САУ на хвилюючу тему: «Чи є майбутнє в соціології?».

Про корпоративну культуру говорили на день раніше учасники дискусії під час роботи секції № 5 «Уроки Г.С. Батигіна щодо обґрунтування наукового висновку в соціології (до 70-річчя автора і 35-річчя виходу його однойменної книги)», спіраючись на такі тези (див. [15, с. 53–54]). По-перше, якщо соціологія є наукою про закономірності поведінки людей, то самі соціологи як індивідуально, так і колективно, будучи політичними істотами, які безумовно застосовують соціальну дію. Тому наша фахова спільнота, як і всі інші є ще й живі системи, має визнати, що кожна як цілісність повинна дбати про як «мембрану» самоізоляції, так і про «дифузю» задля виживання в токсичному середовищі, тобто успішної еволюції в ньому. Термін «дифузія» є назвою процесу взаємного проникнення елементів однієї самоорганізованої системи до складу іншої, що, можливо, призведе колись до вирівнювання концентрацій цих елементів у всьому науковому полі самоорганізованих живих систем поведінкових наук та спільнот. Наприклад, таких, як економісти,

політологи, психологи тощо. Гібридизація соціології з ними, згідно із актуальними викликами часу, є найпростішим засобом утворення спеціалізацій для студентів епох постіндустріального, інформаційного суспільства та його цифровізації. Проте, як саме слід робити це вирівнювання задля балансу теоретичних засад в соціологіях економіки, політики, особистості, транспорту тощо, якщо нерівність з позиції діалектики є джерелом для розвитку живих систем і стимулом до міжгрупової боротьби? Загальновідомо, що пані Вдача до одних є доброю, а до когось – інакшою. Тому на шляху до світлого майбутнього і регрес стається, й певні ресурси раптом стають дефіцитними, особливо коли державні структури волають про форс-мажорні обставини буття тощо. У монографії «Соціологіка мислення Толкотта Парсонса» показано, що вельми популярна серед вітчизняних соціологів функціоналістської методологія в соціальних науках Т. Парсонса, більшою мірою орієнтована на маніпулювання здоровим глуздом та виробництво сприйняття, аніж на досягнення істини, що не завжди сприяє офіційно декларованому в так званих розвинутих країнах суспільному розвитку (див. [16]).

Отже, питання вище відображає не тільки суперечність думок зі сторони вищезгаданих фахових спільнот, а ще стосується сутності тієї версії еволюційної епістемології, що походить з ідей У. Матурани та Ф. Варели, що викладені в їх книзі «Древо пізнання: Біологічне коріння людського розуміння» [17]. Прибічникам їх ідей очевидно, по-перше, що теорію пізнання неможливо відокремити від теорії розвитку життя як процесу обміну ресурсами виживання. Не визначивши місце й роль знань у загальному розвитку людства, неможливо переконливо пояснити виникнення мислення, а головне те, як воно полегшує чи, навпаки, ускладнює людське життя. По-друге, здобутком пізнання є не інформація [18], а емпіричні дані про феномени чи про ноумени (згідно з положеннями номіналізму та реалізму), які розпочали розрізняти ще в античну добу. Тобто люди є володарями певної повноти картини світу про різне, отримуючи дані про внутрішній та зовнішній світ буття людини як сигнали, що спрямовані через нервову систему до нейронних мереж мозку, де вони перетворюються в знання, що стають змістом нашої свідомості і частиною нас самих. Наразі це вже стає очевидним для більшості науковців через наявність сучасних концепцій штучного інтелекту та розбудову так званих «Великих даних» через процес цифровізації.

Отже, не лише знання органічно живе в нас, а й ми аналогічно живемо в світі, створеному нашими знаннями, породженому нашим мисленням. Рівень розвитку наукового мислення залежить від рівня розвитку наукових знань, власного

досвіду індивіда і також від рівня розвитку суспільства, оскільки наукове пізнання є колективним процесом, на який впливає низка факторів, що змінюють системним чином один одного. Індивідуальні та колективні галюцинації, марення, фейки, ілюзії, алузії тощо не полишають людську свідомість та підсвідомість через безсвідоме.

Ми відштовхуємося, по-перше, від актуальних висновків М. Рай, викладених у її книзі «Компас цінностей» [19], де авторка визначає засадничі цінності 101 країни. Підрозділ про Україну завершується так: «Через відсутність істинної волі свобода займає центральне місце в ідентичності України; це пошук того, чого цю націю так часто позбавляли впродовж минулого. Свобода – настільки фундаментальна річ нашого життя, що ми цінуємо її лише тоді, коли її нас позбавляють. А пошук свободи і боротьба за неї – і проти різноманітних утисків – це чи не найподразливіша сила на землі. Саме вона перетворила свободу з цінності українського народу на його національну місію» [там само, с. 94–95]. Тому слово «місія» наразі постає як ключове для розуміння еволюції соціологів як професійної спільноти. Тому традиційно не пропускають згадку про лекцію М. К. Е. Вебера (1864–1920) у Мюнхенському університеті в 1918 р., відомою під назвою «Наука як покликання та професія». Він завершив свій виступ словами надії: «я хотів би бути впевненим у вас усюди, де б ви не жили, як у осіб, обрання яких – істина, які віддані їй до гробу, які приймуть її, якщо вона буде відкинута всім світом, які відкрито візьмуть її під захист, якщо на неї будуть наклепувати та її ганьбити...» [20]. За минуле століття відбулася неодноразова зміна поколінь науковців, звісно і соціологів, серед яких зовсім не кожен дослідник здатний відкрито стати на захист істини, стверджуємо ми, виходячи з власного професійного досвіду та «принципу Алексеева», сформульованого ним на початку 1970-х. «Власне життя то, можливо полем включеного спостереження» (цит. по [9, с. 140]).

Своїми спостереженнями поділився Ж. Тоценко у формі статті з промовистою назвою «Ми увійшли в небезпечну пору, коли вже не можна відрізнити справжнє від уявного. Імітаційний бум XXI століття» (див. [21]). Низка його тез варта уваги соціологів України; бо він вельми розгорнуто обгрунтував такі основні риси суспільства травми: демагогія, провокація, фальсифікація, профанація, маніпулювання, створення ілюзій. Тому висновок Ж. Тоценка невтішний. «Передусім можна стверджувати, що в умовах переважання показної діяльності, імітації всього і навряд чи можна було сподіватися на появу громадянського суспільства. Так само розсіялася мрія про середній клас. Як міг розвиватися, якщо йому протистояли такі соціальні вади, як демагогія, фальсифікація,

провокація, профанація, маніпулювання? Повсюдні імітації розвитку сприяють корупції: під її прапором легше здійснювати подвійну бухгалтерію, зображувати розкрадання як прибуток, обманювати як держава, а й оточуючих людей. ... Панування імітації у суспільстві вимагає внесення корективів у соціологічні трактування сутності та змісту суспільної свідомості та механізмів колективної та особистої поведінки громадян. Колишні індикатори не розкривають повноту та істинність багатьох процесів, не можуть зафіксувати реальність та об'єктивність того, що відбувається сьогодні в країні та світі. А це означає, що сьогодні перед усіма мислячими людьми Росії стоїть історичне завдання: зрозуміти глибинні, латентні причини того, що відбувається в нашому суспільстві. Для цього треба вибудувати механізми змін, логіку дій основних політичних та соціальних сил, внести суттєві корективи до уявлень про індикатори та показники, за допомогою яких ми вимірюємо суспільну свідомість, щоб наші дії щодо розвитку держави та суспільства були очищені від усіх видів негативної імітації. І щоб позитивні культурні коди взяли гору над тим, що заважає країні рухатися вперед» ([там само]).

Ознаки імітації ми стостерігаємо як в нашому суспільстві (див. [22]), так і в діяльності вітчизняного соціологічного товариства (див. матеріали у прес-центрі інформаційного агентства «Інтерфакс-Україна», де було 14.12.2021 представлено оновлення бази псевдосоціологів та прихованих піарників, що започаювана в 2015 р. [23]). Проте зазначене виявлено і за межами України. Так, Абрахам, президентка МСА 2014–2018 рр. зазначила на останньому XIX конгресі МСА в Торонто (2018 р., Канада) в своєму Президентському посланні, що сама соціологія як академічна діяльність продукує і відтворює численні власні екстрими, головними серед таких вона визначила три (ключовим словом в них слово «АБО»):

«1) функціонування соціології – як науки, орієнтованої на дослідження та розуміння соціальних феноменів, здобуття ретельно обґрунтованого і доведеного наукового знання АБО – як товару з орієнтацією на попит, обслуговування інтересів замовників, на більш ефективні способи виробництва і споживання знання. Комодифікація суттєво захопила як виробництво соціологічного знання, так і університетську освіту, на чому наголошували доповідачі з університетів Канади, Індії, США, Німеччини. Орієнтація науки та освіти на попит погіршує якість соціологічних досліджень і викладання, знижує надійність дослідницьких результатів, відводить дослідників від соціально значущих проблем на користь вигідних тем і замовлень, послаблює довіру до соціологічного знання. Значна загроза для розвитку соціології (як і інших університетських наук та освітніх

практик) пов'язана з популістським авторитаризмом в університетах, який продукує управлінські акценти на академічних рейтингах, наукометричних публікаціях, що тягне за собою спотворення науково-освітньої діяльності, зростання самоексплуатації викладачів і дослідників, поширення практик стигматизації;

2) вивчення того, що легко вивчати АБО того, що важливо вивчати. Із розвитком штучного інтелекту та он-лайн соціальності посилюється ризик того, що соціологи будуть вивчати не те, що важливо для розуміння суспільства, а те, що більш легко вивчати. На жаль, соціологічні розвідки частіше здійснюються там, де і так «світло», де ситуації більш-менш зрозумілі. Що соціологія має робити з тим, чим є суспільство сьогодні? Онтологічні екстрими окреслюють важливі напрями, до яких варто заглиблюватись в соціологічних пошуках відповідей;

3) теорій, з якими працюють соціологи, багато. Однак соціологічна теорія сьогодні «сліпа» (за визначенням М. Буравого) до нових соціальних феноменів явищ та численних соціальних проблем, якими переповернено суспільне життя. Соціологи потребують соціальної теорії» (цит. за: [24]).

Висновки і перспективи подальших пошуків у даному напрямку. Розбудова корпоративної культури соціологів, згідно висновків Б.З. Доктора у його докторській (див. [25]), має такі складові: методологічна, теоретична, методична та організаційна. На шляху до їх розвитку регулярно постає прагнення доволі чисельної (за нашими спостереженнями) групи соціологів України із статусно неконсистентною позицією (див.: [26]). Ці обставини згадані в статті з промовистою назвою «Соціальні відносини як вирішальний чинник життєдіяльності та відтворення сучасного соціуму». Зокрема, в анотації до статті написано: «З'ясовано, що основою відмінностей між соціальними стосунками, як показав аналіз, є насамперед інтереси, мотиви та потреби індивідів і соціальних груп, головними з яких є первинні та вторинні потреби (зокрема влада й повага) кожної людини. Особлива увага дослідників надається передусім міжособистісним відносинам, які характеризуються безпосередніми прямими контактами соціальних суб'єктів. До соціально значимого продукту таких відносин можна віднести – здоровий соціально-психологічний клімат; суспільне визнання; ствердження соціального статусу» (див. [27, с. 58]).

Проте очевидно, що завжди в науці, спорті, мистецтві, нарешті у бізнесі має місце конкуренція. У полі науки йде доволі жорстка боротьба за різноманітний капітал, про що писав П. Бурд'є, який показав, що «простір» як метафора в соціологічному дискурсі може призвести до такого застосування соціологічної уяви, що соціальний простір буде інтерпретований як багатовимірний. Тому актори його в своїй уяві (а потім це письмово

фіксують) структурують на основі розподілу різних видів капіталів (економічного, культурного, символічного), що виступають як інструменти та мішені боротьби всередині такого «простору». Поняття «соціальний капітал» введене Бурдье у давню відомій статті «Форми капіталу» ще в 1983 р. для позначення соціальних зв'язків, які можуть виступати ресурсом отримання зиску капіталізованого суб'єкта. Тому, антисоціальним проявом корпоративної культури (соціологи не є виключенням) є твердження власників вже здобутого у боротьбі соціального статусу негативних суджень про нових учасників боротьби за будь-який капітал, зокрема, в науковому товаристві про нібито порушення здорового соціально-психологічний клімату через спроби встановити істину.

Для сучасників XXI ст. це не тільки календарна обставина, а доба радикальних трансформацій суспільств у Східній Європі, про що зробив доповідь П. Штомпка 26.11.2005 р. у Москві на конференції «Сучасна російська соціологія в контексті суспільних тенденцій». В центрі його тривалого виступу були пошуки відповідей на питання «Як змінилася роль соціології та соціологів із крахом комунізму, в умовах посткомуністичних перетворень?», що ми змушені лише коротко переказати одним абзацем.

Для П. Штомпки, було очевидно, що існують дві тенденції, що суперечать одна одній: соціологів-наставників стає все менше, а їх значущість падає. Цілі області досліджень або «політично делікатні теми», що насамперед піддавалися цензурі, забезпечують лакуни в пізнанні, котрі необхідно заповнити. Це завдання притягує багатьох дослідників. Це особливо привабливо для теоретично орієнтованих соціологів. Вони пропонують альтернативні описи посткомуністичної епохи: теорії перехідного періоду, трансформації, неомодернізації, теорію травми та її подолання. Соціологи, переважно політично чи практично орієнтовані (і дисиденти) відмовляються від своєї ролі наставників і змінюють її на роль експертів, обслуговуючи тепер нові легітимні демократичні влади як консультантів, радників. Або навіть грати важливі ролі безпосередньо в політичних партіях, парламенті, уряді тощо. Багато хто з них перетворюється з інтелектуалів на конторських службовців, професійних соціологів інститутів вивчення громадської думки або центрів маркетингових досліджень, які працюють за гроші на будь-кого, хто їх найме. Це узгоджується із загальною тенденцією ринкового суспільства, де працю, у тому числі й соціологічну, вважають товаром і винагороджують не тому, що виконує якусь романтичну місію, а тому, що вона інструментально ефективна для досягнення очікуваних результатів замовника. Водночас набирає сили й інша тенденція, що повністю розходиться з першою. А саме – зростає

попит на наставників. Громадянське суспільство відроджується і швидко зростає. І для наставників є готова аудиторія – це наступне покоління. Посткомуністичні суспільства суспільства переживають «культурну травму», шок від змін, що відбуваються звідси, дезорієнтацією населення, втратою аксіологічних орієнтирів, невпевненістю в майбутньому і ностальгією за минулим. Тому напруга між двома вказаними тенденціями і дефіцит наставників – істотна перешкода на шляху до успішної суспільної трансформації. Відчуження влади, олігархізація, групівщина, протекціонізм, егоїстичні інтереси політичного класу, «нова номенклатура», корупція, зловживання посадовими повноваженнями тощо – усе це наші реалії. Голосу соціолога сьогодні слід звучати голосніше. Від імені громадянського суспільства він повинен мобілізувати моральні імпульси, викривати патології влади, заохочувати громадянське суспільство до того, щоб воно робило уряди більше підзвітними. Щоб виконати цю вимогу, вони повинні знову перейняти на себе роль наставників, висловлюватися публічно і від імені суспільства. При відомих обставинах це завдання стає для них не лише приватним імперативом і громадянським обов'язком, але і професійним обов'язком (див.: [28]).

Більш того, завдяки нормативному етосу науки загальноновизнано, що здоровим для соціологічної спільноти його можна вважати лише за умови, якщо соціологічній діяльності участь приймають актори, що мають не тільки хист для матеріального зиску, а перш за все до розбудова індивідуального та фахового морального капіталу. В контексті євроінтеграційних прагнень України місце та роль корпоративної культури вітчизняних соціологів не повинна мати асоціальний характер.

Література

1. Яковенко Ю. І. Своєчасні думки з приводу 20-річчя указу президента України «Про розвиток соціологічної науки в Україні». *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2021. № 1. С. 155–172.
2. Програма IV Конгресу Соціологічної асоціації України «Трансформація соціальних інститутів в інформаційному суспільстві», 28–29 жовтня 2021 року. URL: <https://sau.in.ua/app/uploads/2021/12/programma-iv-kongresu-sau.pdf> (дата звернення: 24.04.2022).
3. Інтерв'ю Є. І. Головахи. Про українське суспільство років незалежності. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=8407> (дата звернення: 24.04.2022).
4. Яковенко Ю. І. Методологічна травма в соціологічних полях України. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія 6 : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи*. 2017. № 39. С. 9–27.
5. Резнік В., Резнік С. Соціологічна наукова спільнота в Україні після 1990 року: фахова структура, соціальна інфраструктура та тенденції відтворення. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2014. № 2. С. 157–179.

6. Мансуров В. А., Юрченко О. В. Социология профессиональных групп: история становления и перспективы. *Вестник Института социологии*. 2013. № 7. С. 91–106.
7. Які найпопулярніші спеціальності серед вступників. Рейтинг Мінісвіти. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-57932905> (дата звернення: 24.04.2022).
8. Попов Е. А. Будущая профессия социолога: ожидания абитуриентов. *Социодинамика*. 2020. № 10. С. 46–55. URL: https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=34262 (дата звернення: 24.04.2022).
9. Докторов Б. З. Биографический анализ в историко-социологическом исследовании. Итоги двадцатилетнего опыта / Интервью подготовила Л. А. Козлова. *Социологический журнал*. 2021. Том 27. № 2. С. 126–145. DOI: 10.19181/socjour.2021.27.2.8090 (дата звернення: 24.04.2022).
10. Sztompka P. Trauma wielkiej zmiany. Społeczne koszty transformacji. Warszawa : ISP PAN, 2000.
11. Кравченко С. А. Социологические теории травмы: дискурс в современной теоретической социологии. *Социологические исследования*. 2020. № 4. С. 60–69.
12. Тощенко Ж. Т. Общества травмы и их характеристика. *Гуманитарий Юга России*. 2020. Том. 9. № 1. С. 30–50.
13. Безрукова О. А. Соціальна відповідальність в сучасному українському суспільстві: соціологічна концептуалізація та досвід емпіричного дослідження : дис. ... д-ра соціол. наук : 22.00.04. Київ., 2015. 427 с.
14. Бондаренко О. В. Трансформація корпоративної культури в соціально-економічному просторі України : дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04. Київ : 2021. 295 с.
15. Яковенко Ю. І. Соціологія на полі поведінкових наук. *Трансформація соціальних інститутів в інформаційному суспільстві. IV Конгрес Соціологічної асоціації України* : тези доповідей. Харків 28–29 жовтня 2021 року. URL: <https://sau.in.ua/app/uploads/2021/12/tezy-iv-kongresu-sau.pdf> (дата звернення: 24.04.2022).
16. Николаенко В. Л., Николаенко Л. Г., Яковенко Ю. І. Соціологіка мислення Толкотта Парсонса : монографія / за ред. Н. І. Соболевої. Київ : ПП «ПФ «Фоліант», 2021. 308 с.
17. Матурана У., Варела Ф. Древо познания: Биологические корни человеческого понимания / пер. с англ. Ю. А. Данилова. М. : Прогресс-Традиция, 2001. 224 с.
18. Тавокин Е. П. Информация как научная категория. *Социологические исследования*. 2006. № 11. С. 3–10.
19. Рай М. Компас цінностей. Уроки 101 країни про цілі, лідерство і життя / пер. з англ. Н. Валевської. Київ : Yakaboo Publishing, 2021. 368 с.
20. Доклад М. Вебера «Наука как призвание и профессия». URL: <https://works.doklad.ru/view/UMHMysF1Ydk.html> (дата звернення: 24.04.2022).
21. Тощенко Ж. Т. Мы вошли в опасную пору, когда уже нельзя отличить настоящее от мнимого. Имитационный бум XXI века. *Независимая газета*. 23.09.2019.
22. Лобанова А. С. Феномен соціальної мімікрії : монографія. Київ : Ін-т соціології НАН України. 2004. 300 с.
23. Як шість сумнівних соціологічних фірм просувають російські меседжі та завищують рейтинги «ОПЗЖ». URL: https://interfax.com.ua/news/video/785236.html?fbclid=IwAR1WIVk3H_XXMbzQ6qIpaJ_vS5QYVvgveCDe9NBmDzLbtDI89_NNP0d5ASw (дата звернення: 24.04.2022).
24. Куценко О. Майбутнє соціології у світлі XIX Світового конгресу соціологів. URL: <https://svoje.wordpress.com/2019/10/29/%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B0-%D0%BA%D1%83%D1%86%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE-%D0%BC%D0%B0%D0%B9%D0%B1%D1%83%D1%82%D0%BD%D1%94%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97-%D1%83%D1%81/> (дата звернення: 24.04.2022).
25. Докторов Б. З. Методологические, методические и организационные проблемы обеспечения надёжности результатов исследования общественного мнения : дисс. ... д-ра филос. Наук : 09.00.09. Ленинград, 1984. 426 с.
26. Ташенко А. Ю., Яковенко А. К., Яковенко Ю. І. Тенденції зв'язку цінностей та статусної консистентності і неконсистентності в українському суспільстві. *Актуальні тенденції розвитку суспільних наук в Україні* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 8–9 листопада 2019 р.). Київ : ГО «Київська наукова суспільствознавча організація», 2019. С. 44–48.
27. Туленков М. В., Зоська Я. В., Пустовий О. О. Соціальні відносини як вирішальний чинник життєдіяльності та відтворення сучасного соціуму. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2021. Вип. 91. С. 58–72.
28. Штомпка П. Миссия социологии в посткоммунистических обществах. URL: http://www.posev.ru/files/articles/2006/ne_6062.htm (дата звернення: 24.04.2022).

Анотація

Хомерікі О. А., Яковенко Ю. І. Огляд передумов розбудови в Україні стратегії розвитку соціології. – Стаття.

У статті в контексті рішення з'їзду соціологів України від 20.11.2021 р. про розробку стратегії розвитку соціології в Україні важливим постає завдання обґрунтувати важливість певного аспекту професійної діяльності соціологів, як домінуючого серед суперечливих пар (вартість чи якість?, швидко чи репрезентативно?) У 2008 р. в науковий обіг введено термін «покоління соціологів» та виникла ідея пошуку домінантної функції покоління соціологів, як сукупності того, що, згідно з викликом часу державою нав'язано зробити конкретній когорті для вирішення завдань, виявлених попередніми поколіннями, а також завдань для нових професійних когорт на шляху пошуку відповідей на нові виклики часу. Б. Докторов зафіксував зв'язок кожного покоління соціологів із властивою йому домінантною функцією діяльності, а нові функції викристалізуються лише до середини періоду активної діяльності нового покоління. Медіанний вік восьмого покоління, яке поки перебуває у стадії формування, в 2022 р. становить 21 рік. Особи віком 16, можливо, 17–18 років ще обмірковують привабливість спеціальностей для здійснення професійної та життєвої кар'єри. Це покоління увійшло в небезпечну пору, коли імітаційний бум ХХІ століття утворив такі основні риси суспільства травми: демагогія, провокація, фальсифікація, профанація, маніпулювання, створення ілюзій. Хоч формування корпоративної культури вітчизняних соціологів не може уникнути впливу наведених вище рис, але ж не повинна мати асоціальний характер. Частиною її но-

сіїв слід вважати диверсифікованими на завзятих місіонерів-волонтерів чи агресивних циніків в пропорції 20/80, згідно із правилами В. Парето у справі досягнення рівноважного стану кожної системи завдяки оптимізації цільових функцій (у споживача – максимізація корисності, у виробника – максимізація прибутку). За такими обставинами кожен ЗВО України має підтримувати щорічний набір для підготовки бакалаврів-соціологів, бо потрібно не втрати можливість скрізь виявляти абітурієнтів, здатних до самовідданого служіння науці, бо все, що не прогресує, деградує.

Ключові слова: корпоративна культура, стратегія розвитку соціології, конкуренція, місіонери-волонтери, агресивні циніки.

Summary

Khomeriki O. A., Yakovenko U. I. An Overview of Prerequisites for Formation of Sociology Strategy Development in Ukraine. – Article.

The article in the context of the decision of the Congress of Sociologists of Ukraine of 20.11.2021 on the development of a strategy for the development of sociology in Ukraine, it is important to justify the importance of a certain aspect of sociologists' professional activity as dominant among conflicting couples (cost or quality?, fast or representative?). The term "generation of sociologists" was introduced into scientific circulation and the idea of finding a dominant function of the generation of sociologists arose as a combination of the fact that, according to the challenge

of time, the state suggested making a specific cohort to solve problems on the way to finding answers to new time challenges. B. Doktorov recorded the connection of each generation of sociologists with its inherent dominant function, and new functions crystallize only by the middle of the period of active activity of the new generation. The median age of the eighth generation, which is still in the process of formation, in 2022 is 21 years. People aged 16, possibly 17–18, are still considering the attractiveness of specialties for professional and life careers. This generation entered a dangerous time when the imitation boom of the XXI century formed the following main features of the trauma society: demagoguery, provocation, falsification, profanation, manipulation, creation of illusions. Although the formation of corporate culture of domestic sociologists can not avoid the influence of the above features, but it should not be antisocial. Some of its carriers should be considered diversified into zealous missionary volunteers or aggressive cynics in the proportion of 20/80, according to the rules of Pareto in achieving equilibrium of each system by optimizing the target functions (consumer – maximizing utility, producer – profit maximization). In such circumstances, each freelancer of Ukraine must maintain an annual enrollment for bachelors of sociology, because it is necessary not to lose the opportunity to identify applicants everywhere who are able to selflessly serve science, because everything that does not progress degrades.

Key words: corporate culture, sociology development strategy, competition, volunteer missionaries, aggressive cynics.